Na mládeži záleží 2 (Henrieta Crkoňová, podpredsedníčka NKÚ SR)

Rečník 1

Dobrý deň, počúvate podcast Najvyššieho kontrolného úradu ctrl+A. Moje meno je Daniela Bolech Dobáková. Tentoraz sa budeme rozprávať na tému, ktorá sa priamo dotýka až tretiny nášho obyvateľstva. Hovorím o mladých ľuďoch, ktorých vývin fyzického a psychického zdravia, ale aj ich prístup k vzdelávaniu a zamestnaniu má veľký vplyv na zdravý vývoj samotnej krajiny a udržateľný rozvoj spoločnosti. O tom, aké podmienky vytvára Slovensko pre generáciu mladých ľudí, akú stratégiu zvolilo v tejto oblasti a v čom vidia naši kontrolóri najväčšie úskalia sa porozprávam s podpredsedníčkou Najvyššieho kontrolného úradu Henrietou Crkoňovou. Vitajte.

Rečník 2

Ďakujem a prajem dobrý deň všetkým našim poslucháčom.

Rečník 1

Na začiatok si povedzme, čo vlastne taká stratégia pre mládež je a na čo je dobrá?

Rečník 2

Pre pochopenie dôvodu, prečo stratégia pre mládež je dôležitá a dobrá, ako aj pochopenie čo bolo vlastne impulzom pre jej vznik, je potrebné sa vrátiť do nedávnej histórie. Od vstupu Slovenska do Európskej únie sledujeme snahu o harmonizáciu postupu aj v oblasti mládeže a mládežníckej politiky, ktorá predstavuje jeden z kľúčových nástrojov pre zlepšenie životných podmienok mladých ľudí v Európe. Chápeme ju ako prípravu, tvorbu, ovplyvňovanie a uvádzanie do praxe širokého spektra opatrení, ktoré priamo alebo nepriamo ovplyvňujú kvalitu života mladého človeka. Politika mládeže má silný prierezový charakter a realizuje sa na všetkých úrovniach ako medzinárodnej Európskej, tak národnej, ale aj regionálnej a miestnej. Nástrojom na realizáciu takejto politiky je na úrovni Európskej únie stratégia EÚ pre mládež na roky dvetisícdevätnásť až dvetisícdvadsaťsedem, na ktorú nadväzuje aj naša národná stratégia, ktorá sa stotožňuje s jej vymedzením aktuálnej situácie mladých ľudí. Podľa nej majú mladí ľudia záujem prevziať kontrolu nad svojimi životmi, zapájať sa aktívne do života a majú snahu podporovať ostatných. Odborníci sa zhodujú, že mladí ľudia nie sú homogénnou skupinou. Čo znamená, že majú rôzne záujmy a potreby, ktoré závisia ako od ich veku, tak kultúry, náboženstva, vzdelania, ekonomického statusu a mnohých ďalších faktorov. Stratégia sa teda snaží reflektovať túto rôznorodosť v jednotlivých oblastiach a opatreniach. Mládež, ktorá v dnešnej dobe predstavuje takmer 1/2 svetovej populácie, čelí v súčasnosti obrovským výzvam a hrozbám vo vzťahu ku kvalite ich života. V súčasnosti aj u nás mladí ľudia čelia riziku horších podmienok, ako majú ich rodičia a predovšetkým pokiaľ ide o riziko chudoby a sociálneho vylúčenia.

Rečník 1

Aký je teda život mladých ľudí? Dá sa to vôbec zmerať?

Rečník 2

Určite áno. Jedným z nástrojov na meranie kvality života mladých ľudí je na základe napĺňania ich potrieb s perspektívou uplatnenia nielen na globálnej, ale aj na národnej úrovni je takzvaný index progresu mládeže. Je to jeden z prvých nástrojov, ktorý bol navrhnutý s cieľom poskytnutia celostného pohľadu na život mladých ľudí, ktorý je nezávislý na ekonomických ukazovateľoch. Prináša odpovede na otázky o sociálnych ekonomických a politických právach a diskriminácií. Otázky ohľadne rizika chudoby a dostupnosti bývania a iné. Tento index pozostáva z hodnotenia troch oblastí. Základné ľudské potreby well being a príležitosti. Aj keď tento index

nezahŕňa ekonomické indikátory, umožňuje nezávislé hodnotenie vzťahu medzi ekonomickou výkonnosťou a progresom mládeže v jednotlivých krajinách. Skutočne platí, že existuje silný pozitívny vzťah medzi týmto indexom a HDP danej krajiny, teda čím vyšší tento index tým vyššie je HDP. A v rebríčku zostaveného zo 102 krajín Európy a sveta vrátane Slovenska najvyššie skóre vo všetkých 3 oblastiach dosiahlo Nórsko. Švajčiarsko malo najvyššie skóre v oblasti základných ľudských práv, Dánsko v oblasti wellbeingu a Fínsko v oblasti príležitostí pre mladých ľudí. Slovensko sa umiestnilo na 25. mieste za Českou republikou, ktorá sa umiestnila na 19. mieste. Výsledné hodnotenie, zdá sa aj pomerne priaznivé, pokiaľ ide o výkon v oblasti základných ľudských práv, ako aj v oblasti wellbeingu, ale vážne nedostatky Slovensko vykazuje v oblasti príležitostí. A relatívne najslabší je výkon v oblasti inklúzie. Sú to oblasti ako diskriminácia a násilie voči minoritám, otvorenosť voči sexuálnym menšinám a migrantom, ale aj problematická sa javí oblasť zamestnanosti. Čo sa týka osobných slobôd a voľby v tomto smere vykazuje najslabšie skóre sloboda v životných voľbách, ale nízke hodnotenie máme na Slovensku aj v oblasti korupcie. A práve za účelom zlepšenia postavenia a situácie mladých ľudí v spoločnosti vypracovalo aj Slovensko tak ako iné členské štáty Európskej únie stratégiu pre mládež, pričom jej obsah je koordinovaný s európskou úrovňou. Prijatím stratégie mládeže v decembri dvetisícdvadsaťjedna sa Slovenská republika zaviazala vytvoriť pre mladých ľudí podmienky, ktoré im umožnia rozvíjať svoj potenciál, nadobúdať nové vedomosti, zručnosti, skúsenosti, začleniť sa lepšie na trhu práce.

Rečník 1

Môžeme sa presunúť teraz ku konkrétnym zisteniam našich kontrolórov, ako napĺňa Slovensko stratégiu v oblasti mládeže, na aké problémy narazili naši kontrolóri?

Rečník 2

Stratégia mládeže Slovenskej republiky je zameraná na 10 tematických oblastí, ktoré sú systematicky monitorované na Európskej úrovni, ako aj na národnej úrovni. Týmito oblasťami sú mladí ľudia v centre záujmu, participácia, práca s mládežou a voľný čas, dobrovoľníctvo, inklúzia, nediskriminácia a rovnosť kľúčové kompetencie, zamestnanosť, digitálna transformácia, udržateľná a zelená budúcnosť a zdravý životný štýl a psychické zdravie. Prostredníctvom 14 cieľov, osemdesiatdeväť opatrení a deväťdesiatštyri indikátorov by sa na základe tejto stratégie mali zlepšovať podmienky v týchto vybraných oblastiach práce s mládežou, pričom stratégia v jednotlivých opatreniach kladie dôraz predovšetkým na prácu s mládežou a na neformálne vzdelávanie mládeže, ktoré predstavuje príležitosť pre osobnostný rozvoj a rast, ako aj rozvoj zručností potrebných pre trh práce v 21. storočí. Naši kontrolóri preverením plnenia tridsiatichšiestich vybraných indikátorov za roky dvetisícdvadsaťdva a dvadsaťtri gestorom, ktorý bol kontrolovaný subjekt, zistili, že tridsaťjedna indikátorov bolo priebežne plnených, 2 indikátory neboli splnené v stanovenom termíne, 2 indikátory neboli plnené a 1 indikátor bol čiastočne splnený. Tu však treba povedať, že tieto indikátory sa síce relatívne plnia na strane 1, ale na strane 2 sú zle nastavené. Cieľové hodnoty väčšej časti indikátorov podľa konštatovania národných kontrolórov neboli nastavené spôsobom, ktorý vyžaduje metodika tvorby stratégií. Kontrolou Najvyššieho kontrolného úradu bolo zistené, že chýbali východiskové hodnoty a cieľové hodnoty boli podhodnotené alebo indikátory neboli nastavené jednoznačne.

Rečník 1

Môžeme si teda povedať nejaké konkrétnosti z tej kontroly?

Rečník 2

Určite áno, napríklad cieľová hodnota indikátora, počet vytvorených koncepcií práce s mládežou na miestnej a regionálnej úrovni bola nastavená na hodnotu 20 za celé sledované obdobie. To znamená do konca roku dvetisícdvadsaťosem, pričom podľa zákona o podpore práce s mládežou takúto koncepciu rozvoja práce s mládežou vypracúva každé mesto. A k 31. 12. 2021 teda k dátumu, kedy sa koncepcia prijímala, bolo na

Slovensku stoštyridsaťjedna miest a 8 vyšších územných celkov. Ďalším takýmto indikátorom s nesplnenou cieľovou hodnotou za kontrolované obdobie bol indikátor stretnutia medzirezortnej pracovnej skupiny s cieľovou hodnotou 18 stretnutí a priebežným termínom plnenia. U tohto indikátora kontrolóri zistili, že pracovná skupina pre štátnu politiku v oblasti mládeže, ktorá mala zlepšiť spoluprácu všetkých zúčastnených strán v oblasti mládeže od marca dvetisícdvadsať do novembra dvetisícdvadsaťtri nezasadala vôbec. Odborný dialóg, ktorý sa teda mal viesť v procese implementácie stratégie, ktorý by vyvážil očakávania s realitou, sa za 3 roky neviedol. Nevieme teda, aké sú riziká implementácie stratégie zo strany stake holderov. Ešte pre názornosť predsa len uvediem 1 indikátor a to bol počet zrealizovaných projektov zameraných na vzdelávanie a výchovu k ľudským právam. Jeho cieľová hodnota za sledované obdobie je nastavená na hodnotu 7 a k 31.12. 2023 vykazovalo hodnotu dvestojedenásť škôl, 15 žiadosti a 1 školiaca aktivita. A takto by sme mohli pokračovať aj pri ďalších indikátoroch. Ďalej bolo kontrolou zistené a potvrdené, že proces prípravy a tvorby stratégie nemal jasne určeného gestora či koordinátora prípravy a nebola dodržaná ani metodika a inštitucionálny rámec tvorby verejných stratégií. Analytická jednotka ministerstva školstva Slovenskej republiky metodicky neusmerňovala postup prípravy a tvorby stratégie a ďalej kontrolóri konštatujú, že na kontrolovanom subjekte od januára 2021 do februára 2023 pracoval 1 zamestnanec, ktorý sa zaoberal agendou mládeže v rámci celej Slovenskej republiky, čo vo vzťahu k tak dôležitej agende ale aj k objemu finančných zdrojov určených pre túto oblasť mládežníckej politiky poukazuje podľa nášho názoru na zlyhanie štátu v tejto oblasti. Ministerstvo školstva za roky dvetisícdvadsaťdva až dvetisícdvadsaťtri nesledovalo ani objem finančných prostriedkov, ktoré boli vynaložené na realizáciu stratégie. Stratégia neobsahovala vyčíslenie finančných zdrojov pri všetkých indikátoroch na celé obdobie platnosti. To znamená, že od roku dvetisícdvadsaťšesť do roku dvetisícdvadsaťosem tieto indikátory neboli vyčíslené vôbec.

Rečník 1

Spomínali ste, že nezasadala ani nejaká pracovná skupina medzirezortná, a takisto aj tej agende mládeže sa na ministerstve školstva počas 2 nami kontrolovaných rokov venoval len 1 človek. Čo sa dá s takýmto počtom reálne zlepšiť, má vôbec štát zlepšenie záujem?

Rečník 2

Keďže mládež predstavuje až tridsaťtri percent z celkovej populácie a teda opatrenia, ktoré stratégia definuje, sa tak dotýkajú veľkej skupiny obyvateľstva v rôznych fázach ich života, na takýto výber a záber populácie je 1 zamestnanec skutočne veľmi málo. Pri tak rozsiahlej a dôležitej téme mládežníckej politiky, akou stratégia mládeže nepochybne je, jeden človek reálne nedokáže vykonávať úlohy v zodpovedajúcej kvalite a efektivite, čo napokon naša kontrola potvrdila. V období finalizácie tohto strategického materiálu bol dokonca na ministerstve zrušený odbor mládeže. Aj na základe tohto môžeme konštatovať, že ministerstvo školstva v kontrolovanom období nevenovalo dostatočnú pozornosť tejto agende. A či má štát o zlepšenie záujem? Odpoveď na túto otázku by som smerovala na predstaviteľov štátu, ale za Najvyšší kontrolný úrad len doplním údaj, že od marca dvetisícdvadsaťtri pracovalo na ministerstve viac ľudí, ktorí sa zaoberali agendou mládeže a boli to ľudia v počte od 5 do 6 a ak do 31. 1. 2024 Ministerstvo školstva slovo mládež nemalo v názve, tak tomu už nie je tak od 1. 2. 2024 a nový názov Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a mládeže Slovenskej republiky môže byť istým signálom, že sa mládežnícka téma dostane do centra záujmu zainteresovaných a zároveň sa stane, akýmsi core biznisom Ministerstva školstva.

Rečník 1

Tak snáď to nezostane len pri tom názve, že sa niečo zmení. Okrem tohto 1 človeka na Ministerstve školstva sú ešte 2 organizácie, ktoré sme nedávno kontrolovali a ktoré by sme, ktoré by sa mali venovať agende rozvoja mládeže. Je to NIVAM - Národný inštitút vzdelávania a mládeže, do ktorého bola zlúčená zase Iuventa. No a potom ešte nadácia Intenda, ako je to s nimi? Prispievajú ku skvalitňovaniu podmienok pre mladých.

Rečník 2

Aktuálna legislatíva neumožňuje Národnému inštitútu vzdelávania mládeže, ktorý plní úlohy v oblasti podpory a rozvoja práce s mládežou, realizovať akreditované formy vzdelávacích programov pre pracovníkov s mládežou, pretože zánikom Iuventy slovenského inštitútu mládeže dňa 30.6. 2022 všetky akreditácie neformálneho vzdelávania zanikli a nebol, pretože boli neprenosné. Stratégia tento problém nepredpokladala a jeho riešenie vyžaduje legislatívnu zmenu. V realizácii stratégie vidí Najvyšší kontrolný úrad aj ďalšie problémy a riziká. Pri mnohých aktivitách, ktorými sa má napĺňať daná stratégia je ako spolupracujúci subjekt uvedená organizácia Iuventa a v roku dvetisícdvadsaťtri Najvyšší kontrolný úrad vykonal kontrolu hospodárenia v organizáciách založených na podporu mládeže, a to v Slovenskom inštitúte mládeže Iuventa, v NIVAM a v Nadácii Intenda. Kontrola ukázala, že tieto organizácie neplnia dostatočne svoje funkcie. Majetok organizácie Iuventa, ktorý má slúžiť na organizovanie mimoškolských aktivít, je vo veľmi zlom stave, respektíve sa sčasti rozpredal. A tieto subjekty teda neplnia zámery a úlohy, pre ktoré boli ministerstvom zriadené. Napriek tomuto stavu je v stratégii organizácia Iuventa považovaná za dôležitého partnera pri napĺňaní strategických cieľov, čo s ohľadom na výsledky kontroly považuje Najvyšší kontrolný úrad za vysoké riziko realizácie stratégie Slovenskej republiky pre mládež na roky dvetisícdvadsaťjedna až dvetisícdvadsaťosem.

Rečník 1

Opísali sme si problémy, s ktorými sa stretli naši kontrolóri, vieme ale vyčísliť akú sumu dáva štát na financovanie tejto stratégie?

Rečník 2

Kontrolou Najvyššieho kontrolného úradu bolo zistené, že Ministerstvo školstva za roky dvetisícdvadsaťdva až dvetisícdvadsaťtri nesledoval objem finančných prostriedkov, ktoré boli vynaložené za účelom realizácie stratégie. Z uvedeného vyplýva, že sme nevedeli za uvedené roky zistiť sumu a ani ju vyčísliť podľa zdrojov financovania. A na otázku, či vieme vyčísliť, akú sumu dáva štát na financovanie tejto stratégie, je jednoznačná odpoveď: Nevieme. Vieme len vyčísliť, koľko štát plánoval dať na financovanie tejto stratégie za obdobie rokov dvetisícdvadsaťdva až dvetisícdvadsaťpäť teda ani nie za celé sledované obdobie implementácie stratégie mládeže. Otázkou na mieste je, ako sa posúdi následne nákladová efektivita či dopad výdavkov na stratégiu na štátny rozpočet. Aj z celkového objemu plánovaných výdavkov mohli kontrolóri overiť len skutočné čerpanie za kapitolou Ministerstva školstva, avšak samotné Ministerstvo školstva poskytovalo finančné prostriedky na podporu detí a mládeže prostredníctvom rozpočtového programu, ktorý obsahoval aj iné aktivity detí a mládeže, a teda ktorý program nesledoval oddelene náklady na stratégiu mládeže. V roku dvetisícdvadsaťdva až dvetisícdvadsaťtri boli teda rozpočtované a skutočné čerpané finančné prostriedky nasledovné: Schválený rozpočet dva milióny dvestosedemdesiat tisíc zhruba a skutočné plnenie 3 milióny, sedemstotisíc. V roku dvetisícdvadsaťtri schválený rozpočet predstavoval zhruba 2 milióny dvestosedemdesiatdeväťtisíc a skutočné čerpanie už 4 milióny dvestosedemdesiatosemtisíc EUR. A ďalej je potrebné uviesť, že samotné financovanie stratégie bolo v procese jej tvorby nastavené troma spôsobmi: zo štátneho rozpočtu, zo zdrojov Európskej únie alebo bez potreby navýšenia štátneho rozpočtu. A čo sa týka objemu plánovaných finančných prostriedkov, tak ak v prvom roku implementácie stratégie, to je v roku dvetisícdvadsaťdva, bol naplánovaný objem na úrovni zhruba 12 miliónov EUR, z toho zdroje zo štátneho rozpočtu boli naplánované na hodnotu 2 milióny sedemstotridsaťtisíc EUR, tak v roku dvetisícdvadsaťpäť plánované výdavky na stratégiu už dosahujú hodnotu sedemdesiatpäť miliónov EUR. A z toho výdavky, ktoré majú byť hradené zo štátneho rozpočtu sumu zhruba 3 a pol milióna EUR. Plánované hodnoty výdavkov pre ďalšie roky stratégie, čo sú roky dvetisícdvadsaťšesť až dvetisícdvadsaťosem, v stratégii nenájdete.

Rečník 1

Čiže ste povedali, že vlastne veľká suma z tých peňazí ide z eurofondov, čiže opäť sa ukazuje nezastupiteľná a dôležitá úloha týchto európskych fondov a keď skončia, zostane financovanie na pleciach štátu a prostriedky, ktoré dnes do tejto oblasti dáva, nie sú dostatočné. Kde na ne vezme peniaze potom tento štát?

Rečník 2

Tu treba ešte dodať 1 dôležitú vec: financovanie všetkých aktivít z európskych zdrojov nebude možné realizovať tak, ako to bolo naplánované pri vypracovaní stratégie. A prečo? Stratégia bola schválená vládou v decembri dvetisícdvadsaťjedna ale do partnerskej dohody, ktorá bola schválená v roku dvetisícdvadsaťdva sa veľa naplánovaných aktivít v stratégii mládeže nedostalo. Nebolo do nej premietnutých, takže je nutné, aby došlo k ich úprave. Táto skutočnosť avizuje, že štát bude musieť vynaložiť viac finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu, ako pôvodne plánoval a aby štát tieto zdroje našiel v štátnom rozpočte, bude musieť pristupovať k čerpaniu verejných financií oveľa zodpovednejšie ako doteraz.

Rečník 1

Aj v tomto roku by vlastne mala aj zo strany štátu prebehnúť by malo prebehnúť zhodnotenie celej stratégie, keď by mohli byť upravené aj zadefinované nové ciele. Čo by podľa kontrolórov v tejto situácii pomohlo najviac?

Rečník 2

Starostlivosť o mládež je komplexná téma plná výziev. Je to dlhá cesta, ktorú treba v jednotlivých etapách dôsledne analyzovať. Stratégia samotná je určité modelovanie, nie je statickým dokumentom a preto sa musí v procese jej implementácie včas reagovať na nové požiadavky. Je preto nutné stanovené ciele stratégie neustále sledovať a upravovať v zmysle novovzniknutých situácií. Na záver len zopakujem, čo kontrolóri zistili: ciele opatrenia a indikátory, ktoré boli zadefinované v stratégii, nereagujú dostatočne na potreby mladých ľudí a nepomáhajú mládeži riešiť ich dôležité životné situácie, ktoré sa v poslednom období výrazne menia. Obdobie pandémie covid 19, vojnový konflikt v blízkosti našich hraníc, narastajúci vplyv sociálnych sietí, klimatické zmeny. To všetko vyvoláva tlak na mladých ľudí, ktorí často nezvládajú nové situácie a cítia sa vyhorení, upadajú do depresie či agresie a iných ťažko samostatne zvládnuteľných stavov. Preto čoraz častejšie potrebujú rôznu odbornú pomoc a poradenstvo, ku ktorých rozvoju chýba strategický prístup k štátu. Najmä tieto aspekty života, detí a mládeže by sa mali stať dôvodom aj obsahom aktualizácie, prípadne i výraznejšie zmeny cieľov stratégie mládeže na najbližšie 3 roky. Je nesmierne dôležité pre udržateľný rozvoj celej spoločnosti venovať zvýšenú pozornosť potrebám mladých. Stále totiž platí, že je to práve mládež, ktorá často nastavuje nekompromisné zrkadlo hodnotám, zvykom či spôsobu života a predstaviteľov dospelej populácie.

Rečník 1

Tak vám ďakujem za rozhovor.

Rečník 2

Ďakujem za pozvanie a prajem našim poslucháčom ešte pekný deň.

Rečník 1

V podcaste ctrl+A som sa rozprávala s podpredsedníčkou Najvyššieho kontrolného úradu Henrietou Crkoňovou. Pevne verím, že popísané nedostatky začnú kompetentní pre dobro mladých ľudí, ale aj celej našej spoločnosti riešiť. Pretože ak sa nič neudeje, dá sa predpokladať, že problémy budú ďalej narastať a ich riešenie bude oveľa zložitejšie. Prajem vám pekný deň.